Asiantuntijalausunto
Laura Ketonen
6.5.2026

HE 35/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta

Kiitän mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä perusopetuslain muuttamisesta.

Perustan lausuntoni arvioinnin pedagogiikan tutkimukseen, eli kansainväliseen ja kansalliseen tutkimustietoon siitä, miten arviointi vaikuttaa oppimiseen, opetukseen, hyvinvointiin, toimijuuteen ja yhteiskuntaan.

1. Yleisesti: Arviointikriteerien ja -ohjeiden kehittäminen on tärkeä toimi

Hallituksen esityksessä on useita oikeansuuntaisia toimia. **Pidän tärkeänä peruskoulun päättöarvioinnin ohjeiden tarkentamista ja päättöarvioinnin kriteereiden kehittämistä.** Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa Päättöarviointiuudistuksen tutkimushankkeessa (Parvi) tunnistimme epäkohtia arvioinnin ohjeistuksissa, ja suosittelimme toimenpiteitä niiden korjaamiseksi (Pulkkinen ym., 2024). Hallituksen esitys tarttuu näistä useaan.

Tarkemmat päättöarvioinnin kriteerit otettiin käyttöön vuonna 2021, ja niistä on nyt kertynyt tutkimustietoa, jonka perusteella kehitystyötä voidaan tehdä (esim. Ketonen, 2024, Ketonen & Nieminen, 2025). Kriteerien kehittäminen vastaa opettajien laajaan toiveeseen saada paremmat välineet yhdenmukaisen arvioinnin toteuttamiseen ja selkänojaa tilanteisiin, joissa arvosanaa pitää perustella esimerkiksi huoltajalle.

Esitän huoleni kriteerityön aikataulusta ja resursseista. Päättöarvioinnin kriteerit ovat työkalu, joka asettaa opetukselle normit. Tämän vuoksi kriteerityön panokset ovat korkeat. Kriteerien kehittäminen on vaativaa asiantuntijatyötä, jossa tarvitaan ymmärrystä sekä oppiaineesta että arvioinnista. Työ vaatii myös oppiaineryhmien välistä vuorovaikutusta, jotta eri oppiaineiden kriteeristöistä tulee koherentteja. Olen itse osallistunut useaan kriteerityöskentelyyn ja kokemukseni perusteella hallituksen esittämä aikataulu on kunnianhimoinen, jopa optimistinen.

2. Taustaa: Arvioinnilla on summatiivinen ja formatiivinen tehtävä

Arvioinnin tutkimuksen mukaan arvioinnilla on kaksi eri tarkoitusta: summatiivinen ja formatiivinen (Atjonen, 2023; Black & Wiliam, 2018). Molemmat tehtävät ovat tärkeitä ja parhaimmillaan ne tukevat toisiaan. **Summatiivisen arvioinnin tavoitteena on määrittää oppilaan osaamisen taso**, tyypillisesti vertailukelpoisena arvosanana tai pistemääränä. Summatiivinen arviointi katsoo siis taaksepäin ja selvittää, mitä tiettyyn pisteeseen mennessä on opittu. **Formatiivisen arvioinnin tavoitteena on tukea ja ohjata oppimista.** Se on analyyttistä, kuvailevaa ja eteenpäin katsovaa. Formatiivinen

arviointi selvittää, miten opetusta kannattaisi muokata, jotta se vastaisi oppilaiden tarpeisiin. Formatiivinen arviointi on tieteellisesti vakiintunut ja laajasti tutkittu käsite, ei summatiivista vähäpätöisempi vaihtoehto.

Oppimistulosten laskeva trendi on ollut hallituksen esityksen keskeinen motivaattori. Tutkimusten mukaan summatiivinen arviointi ei kuitenkaan edistä oppimista tehokkaasti, ja sen vaikutukset ovat ristiriitaiset. Hyvin pärjäävät oppilaat voivat motivoitua summatiivisen arvioinnin kilpailullisuudesta, mutta vaikutus heikosti menestyviin on tyypillisesti negatiivinen (Klapp, 2015). Ilmiö on linjassa motivaatioteorioiden kanssa (Ryan & Deci, 2020) ja myös arkijärjellä ymmärrettävissä: Jos esimerkiksi luokallinen oppilaita osallistuu juoksukilpailuun, on hyvin epätodennäköistä, että viimeisenä maaliin tullut toteaisi tarvitsevansa liikuntaa ja alkaisi harrastaa juoksua. On todennäköisempää, että hyvin menestyneet innostuvat urheiluharrastuksen pariin.

Summatiivinen arviointi, kuten päättöarviointi, ei siten ole tehokas keino oppimistulosten parantamiseen riippumatta siitä, millä menetelmällä se toteutetaan.

Formatiivinen arviointi on sen sijaan tutkitusti tehokas tapa edistää oppimista (esim. Anders ym. 2020; Wisniewski ym., 2020). Formatiivinen arviointi auttaa oppilasta eri menetelmien avulla ymmärtämään, mitä hän jo osaa, mikä on oppimisen tavoite, ja miten omaa osaamista voi edistää. Oppilaan oikeus laadukkaaseen formatiiviseen arviointiin on yhdenvertaisuuden näkökulmasta keskeistä.

3. Ongelma: Lakiesityksessä jää huomioimatta formatiivinen arviointi

Lakiesityksen perusteluissa huomioidaan sekä arvioinnin formatiivinen että summatiivinen funktio, mutta itse **lakitekstistä formatiivinen arviointi on jäänyt lähes kokonaan pois**. Tämä on huomattava muutos vuoden 1998 muotoiluun, jota voi puolestaan kritisoida summatiivisen arvioinnin sivuuttamisesta.

Vuoden 1998 lakitekstin mukaan arvioinnin merkitys peruskoulussa on formatiivinen eli oppimista ohjaava ja analysoiva:

> *Oppilaan arvioinnilla pyritään **ohjaamaan ja kannustamaan** opiskelua sekä **kehittämään** oppilaan edellytyksiä itsearviointiin.*

Vuoden 2026 lakiehdotuksen mukaan arvioinnin merkitys peruskoulussa on summatiivinen, eli oppilaan osaamistasoa määrittävä:

> *Oppilaan arvioinnin tehtävänä on kuvata, **miten oppilas on saavuttanut** perusopetuksen oppimäärään sisältyvien 11 §:ssä tarkoitettujen oppiaineiden ja valinnaisten aineiden tavoitteet tai 20 i §:n 2 momentissa tarkoitettujen toiminta-alueiden **tavoitteet**.*

Vaikka lakiehdotus on edeltäjäänsä pidempi, siitä on tunnistettavissa vain heikkoja viittauksia formatiiviseen arviointiin, mikä on arvioinnin pedagogiikan näkökulmasta selvä heikennys. En kuormita lukijoita tässä lausunnossa terminologian yksityiskohdilla. Tarkempi analyysini lakitekstistä vaihtoehtoisine muotoiluineen on

luettavissa lausuntopalvelussa lakiluonnoksen lausuntokierrokselta (Ketonen & Pitkänen, 2026). Päädyn siinä seuraavaan ehdotukseen lakitekstin muotoilulle:

> *”Arvioinnilla on summatiivinen ja formatiivinen tehtävä. Summatiivinen arviointi kuvaa, missä määrin oppilas on saavuttanut perusopetuksen oppimäärään sisältyvien perusopetuslain 11 §:ssä tarkoitettujen oppiaineiden ja valinnaisten aineiden tavoitteet, tai 20 i §:ssä tarkoitettujen toiminta-alueiden tavoitteet. Formatiivinen arviointi ohjaa opetusta ja oppimista. Arviointi kohdistuu oppimisen tavoitteiden saavuttamiseen ja käyttäytymiseen. Työskentely sisältyy oppimisen tavoitteisiin. Oppilaan osaamista ja käyttäytymistä tulee arvioida formatiivisesti ja summatiivisesti. Arvioinnin tulee olla yhdenvertaista, monipuolista ja suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja arviointikriteereihin.”*

4. Katse tulevaisuuteen

Moni maa on panostanut viime vuosikymmeninä formatiiviseen arviointiin, koska se nähdään valttina maiden välisessä kilpailussa koulutuksen laadusta ja oppimistuloksista. Myös Suomen kannattaisi lisätä panostusta formatiiviseen arviointiin.

Suomella on erinomaiset lähtökohdat formatiivisen arvioinnin tehokkaaseen toteuttamiseen: 1) Kriteeriperustainen arviointi tarjoaa välineitä oppimisen monipuoliseen ohjaamiseen ja analysointiin ja 2) opettajien ammattitaitoon perustuva arviointi mahdollistaa formatiivisen ja summatiivisen arvioinnin kytkemisen yhteen, mitä pidetään optimaalisena ratkaisuna.

Panostus formatiiviseen arviointiin on kuitenkin ollut Suomessa vähäistä viime vuosikymmenen aikana, osin siksi että julkisen keskustelun ja arvioinnin uudistamisen painopiste on ollut summatiivisessa arvioinnissa. Myös kansallinen arviointikulttuurimme on summatiivista arviointia painottavaa.

Hallituksen esitys päättöarvioinnin kriteerien kehittämisestä on tärkeä. **Arvioinnin pedagogiikan näkökulmasta lakiesityksessä kannattaisi kuitenkin huomioida formatiivinen arviointi selvästi vahvemmin.** Tavoitteenahan on, että kriteerien kehitystyö ja arvioinnin lisämateriaalit vastaavat päättöarvioinnin yhdenmukaisuutta koskeviin huoliin. Viimeistään silloin on aika kääntää katse arvioinnin oppimista edistävään tehtävään. Lakiesityksen olisi tärkeää tukea myös tätä tavoitetta.

Laura Ketonen,
FT, Tutkijatohtori
Kiltti isoveli ohjaa ja valvoo? Oppilaan kokemus arvioinnista yläkoulussa, rahoittaja Koneen säätiö

Opettajankoulutuslaitos
Jyväskylän yliopisto
laura.k.ketonen@jyu.fi

Lähteet

Anders, J., Foliano, F., Bursnall, M., Dorsett, R., Hudson, N., Runge, J., & Speckesser, S. (2022). The Effect of Embedding Formative Assessment on Pupil Attainment. *Journal of Research on Educational Effectiveness, 15*(4), 748–779. https://doi.org/10.1080/19345747.2021.2018746

Atjonen, P. (2023). *Formatiivinen arviointi perusopetuksessa*. Itä-Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/items/e956404e-b957-4c42-bfed-7c3ec2d3c022

Black, P., & Wiliam, D. (2018). Classroom assessment and pedagogy. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 25*(6), 551–575. https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/0969594X.2018.1441807

Ketonen, L. (2024). Opettajien näkemyksiä matematiikan ja fysiikan päättöarvioinnin kriteereistä. *Ainedidaktiikka, 8*(2). https://doi.org/10.23988/ad.142709

Ketonen, L., & Nieminen, J. H. (2026). Professional autonomy vs. assessment criteria: teacher agency in the midst of assessment reform. *Journal of Curriculum Studies*, *58*(2), 257–274. https://doi.org/10.1080/00220272.2025.2460476

Ketonen, L., & Pitkänen, H. (2026). *Lausunto luonnoksesta laiksi perusopetuslain muuttamisesta*. Lausuntopalvelu. https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=0f9bc645-8f52-4a6d-b24d-94dc66ca0b0b

Klapp, A. (2015). Does grading affect educational attainment? A longitudinal study. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 22*(3), 302–323. http://dx.doi.org/10.1080/0969594X.2014.988121

Pulkkinen, J., Hildén, R., Ketonen, L., Khawaja, A., Kotila, J., Mäkipää, T., Nissinen, K., Puhakka, E., Rantala, J., Rautopuro, J., Sulkunen, S., Söyrinki, S., Tammelin-Laine, T. (2024). *Arviointiuudistuksen alkutaipaleella. Perusopetuksen päättöarviointitutkimuksen loppuraportti.* Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:6 https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-723-9

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology, 61*, 101860. https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860

Wisniewski, B., Zierer, K., & Hattie, J. (2020). The power of feedback revisited: A meta-analysis of educational feedback research. *Frontiers in Psychology, 10*, Article 3087. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.03087